

Prvi splitski biciklisti, članovi uglednih obitelji Riboli, Savo, Mikačić, Cindro, Zink i drugih, na biciklima okičenim cvijećem ispred kuće Žagar u centru grada, nakon povratka s izleta u Solin 1. svibnja 1898. godine

Amelia Zink Cindro

Na kotačima emancipacije

Jozica Kukoč i Marijan Petrošić (desno s lulom)

Nakon tisućljeća pješčenja i truckanja u kočijama, čovječanstvo je tijekom XIX. stoljeća počelo uživati plodove revolucionarnog buma na području prijevoznih sredstava: sjelo je prvi put u elegantne vlakove (1825.), čudesne parobrode (1838.), atraktivne bicikle (1874.), motocikle (1885.) i automobile (1886.). Tehnološki napredak nastavlja se nevjerojatnom brzinom u XX. stoljeću, pa ljudi osvajaju i nebeska prostranstva - braća Wright u Americi 1903. godine uspješno lete u svom avionu.

Paralelno s industrijalizacijom svijet bilježi brojne procese koji su njen evolucijski produkt. Tako su se i žene u borbi za ravnopravnost u mnogim krajevima svijeta „poslužile“ upravo nekim od prijevoznih sredstava kako bi „sustigle“ muškarce. Da ni mi nismo u tome zaostajali pokazuje primjer prvih splitskih vozačica...

Prvi kilometri ženskog športa

Daleke 1886. godine jedna od najpoznatijih američkih sufražetkinja Susan Brownell Anthony u jednoj od kampanja za ženska ljudska prava je izjavila: „Biciklizam je učinio više za emancipaciju žena nego bilo što drugo u svijetu. Stojim i radujem se svaki put kad vidim ženu u vožnji na biciklu. To daje ženama osjećaj slobode i samodostatnosti.”

Voziti bicikl krajem devetnaestog i početkom dvadesetog stoljeća značilo je demonstrirati žensku moć i emancipiranost novih klasa. Upravo je bicikl u Splitu, kao i drugdje u svijetu, širom otvorio vrata ženama koje su s velikom upornošću, hrabrošću i samosviješću probijale put ženskom

Piše: HERCI GANZA ČALJKUŠIĆ

U borbi za ravnopravnost, u mnogim krajevima svijeta žene su se „poslužile“ upravo nekim od prijevoznih sredstava kako bi „sustigle“ muškarce. Da ni mi nismo u tome zaostajali pokazuje primjer prvih splitskih vozačica...

športu općenito, istovremeno osnažujući samopoštovanje, društvenu participativnost i inicijativu.

Najstarija sačuvana fotografija neke Splićanke koju, u kontekstu tog vremena, uopće možemo povezati sa športom, fotografija je prekrasne mlade žene u dugoj haljini pokraj bicikla (fotografija je otrgnuta zaboravu zahvaljujući velikom povjesničaru splitskog športa pok. Dušku Maroviću).

Na fotografiji je Amelia Zink Cindro (1875.-1960.) članica prvog splitskog biciklističkog kluba „Cyclistic Club Spalato“ osnovanog 1898. godine.

Premda su se na lošim splitskim drumovima bicikli mogli vidjeti već od 1885. (kad je prvo dvotočkasto

Splićanke na motociklu

prijevozno sredstvo iz Praga doveo budući utemeljitelj športskog kluba „Adria“ Petar Kamber), direktni je poticaj osnivanju kluba bio posjet zadarskih i bečkih biciklista Splitu 1897. godine. Tom su ih prigodom splitske kolege dočekali na Klisu te je 40 biciklista zajednički prošlo kroz defile dobrodošlice na splitskoj rivi.

Na druženju u čuvenoj kavani „Troccoli“, koje je uslijedilo nakon nastupa na Rivi, rodila se ideja o osnivanju kluba koji će osmišljavati dulje i kraće izlete. Iduće godine inicijativa je realizirana, a sačuvana fotografija prvog klupskog izleta u Solin 1. svibnja 1898. godine dokumentira kako su članice kluba, ravnopravno s muškarcima, bile i žene.

Među grupom uglednih Splićanki i Splićana, na toj fotografiji je i spomenuta mistična djevojka. U želji da saznamo nešto više o ovoj tajnovitoj ženi došli smo do njenih unuka - gđe Tanje Srdelić Cindra i dr. med. Vedra na Cindra koji su nam predstavili svoju nonu onakvom kakve je se sjećaju...

Amelia Zink rođena je u obitelji poznatog splitskog fotografa (što objašnjava postojanje i individualne Amelije fotografije) i talijanskog konzula Petra (Pietra) Zinka koji se oženio djevojkom iz ljekarske obitelji Božić. Osim Amelije, Zinkovi su imali još tri kćeri - Almu, Olgu i Mariju. Amelia se udala za pravnika i uspješnog poduzetnika Huga Cindra, izdanka jedne od najstarijih plemićkih obitelji. Hugo je bio i strastveni automobilist, pa su njegovi Fordovi među prvim vozilima u ovom podneblju,

a obitelj je imala i vlastitog vozača koji ih je vozio na dulja putovanja.

Amelia i Hugo bili su veseli, vedri, društveni ljudi, uvijek u pokretu. Proputovali su „cijeli svijet“, a Amelia je bila žena širokih interesa, velike opće kulture, govorila je pet jezika i voljela je slikati. Njihov je dom, u tzv. „Cindrovim kalama“ (Krešimirova ulica) bio okupljalište splitskih umjetnika i intelektualaca. Kuriozitet vrijedan spomena je podatak kako je u gostinjskoj sobi Vile Cindra, u kojoj se nalazio klavir, Ivo Tijardović skladao „Kraljicu lopte“.

Naslovnice „Svijeta“

Ni po pitanju automobilizma Split nije puno zaostajao za svijetom! Prve su automobile u cestovno izoliranom provincijskom gradiću na Jadranskoj obali nabavili početkom XX. stoljeća splitski načelnik i pjesnik dr. Vice Mihaljević te zubar i dugogodišnji predsjednik prvog splitskog autokluba dr. Nikola Gjivović, a potom i drugi imućniji građani. Prvi automobilistički klub u Dalmaciji - „Auto klub Split“ (Auto-club Spalato) osnovali su malobrojni ljubitelji motocikla i automobila 1907. godine.

Mnogi će obožavatelji limenih ljubimaca naglasiti kako je to čak četiri godine prije osnivanja „Hajduka“ jer u Splitu se (osobito u športu) sve računa u odnosu na slavnu 1911. godinu kad je osnovan omiljeni nogometni klub. Prema sjećanjima prvog izučenog automobilskog vozača Ive Senjanovića, 1914. godine u Splitu je bilo otprilike 10 do 12 automobila. Nažalost, početkom Prvog svjetskog rata austrijske vlasti oduzele su njihovim vlasnicima sva prijevozna sredstva u ratne svrhe te je poslije rata trebalo Splićanima nekoliko godina da opet nabave vozila.

U siječnju 1926. godine osnovan je „Jadranski automobilski klub“, koji je u lipnju promijenio naziv u Sekcija Split Automobilskog kluba Kraljevine SHS., dok je „Dalmatinski motoklub“ osnovan u prosincu 1927. godine.

Brojni su Splićani bili strastveni motociklisti i automobilisti, ali kad razmišljamo o njima rijetko uz ove športove i zaljubljenike u njih vezujemo nježniji spol... No, važno je spomenuti kako su svi tehnološki izumi u ovom međuratnom razdoblju osvojili oba spola - i muški i ženski... Dapače, ono što su bicikli bili ženama potkraj XIX. stoljeća, u međuraću postaju motocikli i automobili. Žene za volanom simboliziraju emancipaciju.

U Hrvatskoj su najintrigantniji primjeri za to naslovnice zagrebačkog ilustriranog tjednika „Svijet“ koji vjerno dokumentira društvena događanja tog doba. Nerijetko su inspiracija i motiv slikaru, ilustratoru i grafičkom uredniku Ottu Antoniniju za naslovnice magazina bile samouvjerene, slobodne i lijepe žene za volanom automobila koje su simbolizirale novu generaciju nježnijeg spola koja je preuzela život

u vlastite ruke i spremna je sama odlučivati o svojoj sudbini.

Premda su zgodne i sređene splitske djevojke tijekom tridesetih godina XX. stoljeća češće statirale uz popularne vozače i atraktivne automobile i motocikle, neke su se od njih ipak okuražile i otišle korak dalje te sudjelovale na nekim od prvih auto i moto utrka. Najhrabrijih je malo te su zaslužile da ih pojedinačno predstavimo.

Trebalo je hrabrosti i za suvozačicu!

Najistaknutija među njima, dugogodišnja blagajnica i članica uprave „Dalmatinskog moto-kluba“, koji je 1929. godine promijenio naziv u „Jugoslavenski primorski moto klub“, bila je Jozica Kukoč. Odvažna Jozica redovito je nastupala kao suvozačica Marijanu Petrošiću na motoru BMW od 500 ccm.

Prvi nastup motociklističkog dvojca Petrošić - Kukoč na utrci „Dalmatinskog moto-kluba“ u trogirskoj Dragi, na cesti od Trogira do Prapatnice 13. travnja 1930. godine završio je njihovom pobjedom. Premda je staza na kojoj su se održavala natjecanja bila teška, s mnogim oštrim i opasnim zavojima, vozači su upravo u najtežim okolnostima pokazali vrhunske vještine.

Povjesničar automobilizma Valter Firić u svojim vrijednim (no nažalost do danas neobjavljenim rukopisima) piše: „Na tim mjestima bilo je i najviše gledatelja koji su burno pozdrav-

Jasna Skelin u radnom kombinezonu kao automehaničarka 1936. godine

ljali svaki njihov majstorski potez. S posebnom su naklonošću prihvatili novost da prvi put kod nas na motociklističkom natjecanju, kao suvozač u prikolici, nastupi jedna dama.

Bila je to gospođica Jozica Kukoč suvozačica Marijana Petrošića, koja je hrabro sudjelovala u vožnji i pri tom izvrsno održavala ravnotežu motocikla na oštrim zavojima, pri čemu je izmamila pljesak gledatelja. Koliko je poznato Jozica Kukoč bila je prva Splićanka koja je naučila uprav-

SUPER OLGA

Kako bi ova romantična povijesna priča („utrka“) dobila svoj sportski epilog, vremenskim ćemo strojem projuriti kroz nekoliko narednih desetljeća do samog *fin de siècle*a tijekom kojeg se motoriziralo čovječanstvo...

U automobilizmu koji je po svom hormonalno-adrenalinskom sadržaju gotovo klasificiran u „muške“ sportove i kao takav u Splitu tradicionalno njegovan još od 1907. godine, najveće uspjehe postigla je upravo ona - jedna i jedinstvena Super Olga!

Olga Bebić (rođena Roguljić) ili Super-Olga, najpoznatije ime ženskog relija uopće, najtrofejnija splitska i hrvatska sportašica u automobilističkom sportu, osvojila je sve što se u automobilizmu osvojiti moglo, a

kruna njene karijere koju je ponijela 1999. godine kao istinska kraljica ovog sporta je - Dijamantni volan.

Sve je počelo još u djetinjstvu. Kaže da je vozila sve što se voziti može, a priča o vožnji očeva auta u rikverc cijelom Žrnovnicom, ostala je i do danas najbolji primjer njezine upornosti, spretnosti i pozitivnog duha. Naime, kao 13-godišnjakinja dokopala se ključeva očeva „fiće“ i vozila ga je unatrag kako otac ne bi uočio da se brojke na kilometar satu pomiču. Jedino ga je zbunjivalo kako benzin prebrzo nestaje...

Olgin prvi trofej datira iz 1978. s prvog ženskog relija na relaciji Split - Šibenik na kojem je pobijedila u svojoj klasi. Slijede pobjede 1979. na reliju u Makarskoj, u Supetru 1981., na reliju „Putevima revolucije“ Split - Glamoč 1982., na autoreliju za Dan žena od Splita do Baškog Polja 1983., na reliju „Oslobođenje Splita“ 1984., na 17. međunarodnom ženskom reliju u Zagrebu 1986. te 1989. na Grobniku.

Od 1985. do 1988. godine Olga

je prvakinja Jugoslavije u ženskoj konkurenciji. Osvaja jedinstveni naslov prvakinja Hrvatske na ratnome natjecanju 1991. godine. Prvi naslov prvakinja samostalne Hrvatske u svojoj klasi do 1300 ccm, ali i u generalnom poretku, osvaja Olga s Gorenkom Ninčević nakon nastupa u ocjensko-spretnosnim vožnjama i trima utrkama na Braču, u Puli i u Rijeci. Olga je 1993. godine pobjedom na 149 km dugom „Istarskom reliju“ od Rovinja do Pazina postala prvakinjom Hrvatske u ženskom reliju.

Od 1995. do 1999. ona je nedodirljiva, neuhvatljiva! Državna je prvakinja u ocjensko-spretnosnim vožnjama i u ženskome reliju sa suvozačicom Ines Mijatović. Od devet utrka na kojima je nastupila tijekom 1996. godine, u osam ih je pobijedila, što joj je donijelo jednu od njoj osobito dragih nagrada u karijeri. Naime, Splitski savez športova proglasio je Olgu športalicom godine grada Splita. Kako je zapisano u njezinoj biografiji: „Nikada tijekom stogodišnje službene povijesti splitskog sporta, nijedan

Darinka Perasić

ljati motornim vozilom, a kasnije su je u tome slijedile i druge sugrađanke poput Darinke Perasić i Jasne Skelin.“

Jozica Kukoč, u istoj ulozi suvozačice Marijana Petrošića, nastupila je i na Prvoj kružnoj utrci oko Trogira održanoj 27. srpnja 1930. godine. U kategoriji športskih motocikala s prikolicama do 1200 ccm, oni su pobijedili suparnika Milu Lauru sa, zanimljivo je spomenuti, prosječnom brzinom 68 km/h.

Na auto i moto utrka organiziranim na Sirobuji 29.

sportaš oktanskih sportova nije bio proglašen sportašem godine pa je ova Olgina titula time još vrednija.“

U automobilizmu pak uspjeh se „mjeri“ osvojenim Zlatnim volanima. Samo višestrukim naslovima državne prvakinje u spretnosnim vožnjama i ženskome reliju tri godine uzastopno ili triput tijekom pet godina osvaja se ova prestižna nagrada. Sustav nagrađivanja predviđa nakon osvajanja tri Zlatna volana dodjeljivanje Dijamantnog volana. Naravno, Olga je i ovdje napravila presedan i predstavnik HAKS-a uhvatila nespreme.

Naime, Olga je 1999. odvozila svoju devetu uspješnu sezonu zaredom i pobjedom u Rijeci osvojila svoj treći Zlatni volan te joj je trebao biti dodijeljen Dijamantni volan. Skeptičnost i nevjera, a rekli bismo i ljubomora, očitovale su se u činjenici da Dijamantni volan nije bio izrađen za tu prigodu, već joj je uručen naknadno...

Olga je, baš onako kako to rade najbolji i nedodirljivi, otišla na vrhuncu svoje karijere, postigavši sve što se u jednom športu moglo, upisavši se zauvijek dijamantnim slovima u povijest automobilizma, ne samo u Splitu nego i u Hrvatskoj.

Njezin rodni grad, kojemu je unatoč primamljivih i lagodnijih ponuda tijekom karijere ostala vjerna, zahvalio joj se još jednim priznanjem - prestižnim trofejem Splitskog saveza športova "Fabjan Kaliterna" 2000. godine.

ožujka 1931. godine, po prvi put je Jozica dobila konkurenticu u suvozačici Janka Rodina - Desanki Rodin. U utrci vozača u kategoriji motocikla s prikolicom do 1200 ccm startala su četiri vozila, a Rodinovi su pobijedili, dok su Petrošić i Kukoč završili na drugom mjestu.

Vrijedno je spomenuti kako je prva žena u Hrvatskoj koja je 7. travnja 1914. godine položila vozački ispit pred zemaljskim strukovnim povjerenstvom za ispitivanje upravljača motornih vozila u Zagrebu bila Alma Balley. Alma je već uoči prvoga svjetskog rata „jurila“ brzinom 60 km na sat u svom otvorenom Opelu tipa „baby“ zagrebačkim ulicama čemu nisu mogli odoljeti ondašnji mediji.

U Splitu su se žene nešto kasnije od Zagrepčanki usudile preuzeti „volan“ u svoje ruke. Jedna od najstrastvenijih među njima je Jasna Skelin. Drnišanka rođenjem, istinska zaljubljenica u automobile i tehniku, pomagala je u automehaničarskoj radionici što dokazuje i njena fotografija u radnom kombinezonu iz 1936. godine. Sačuvana i je njena originalna vozačka dozvola izdana 4. travnja 1939. godine, kao i fotografije koje ukazuju kako je Jasna posjedovala vlastiti automobil Opel Kadett (model iz 1937. godine).

Gušti su gušti

Jedna od najstrastvenijih vozačica motora međuratnog Splita bila je Darinka Perasić (1917.- 1987.), udata Skalić. Odrastajući u mnogobrojnoj obitelji s još tri sestre i četiri brata, još u djetinjstvu se, uz svoju braću, počela zanimati za motocikle i automobile. Nije nikakvo čudo - bila je to prava obiteljska strast!

Njezin brat Albert Perasić bio je jedan od najboljih motociklista dvadesetih i tridesetih godina XX. stoljeća koji je redovito pobjeđivao na utrkama. No, bilo je to vrijeme kad se razvitkom automobilizma i motociklizma ukazala potreba za otvaranjem prvih zastupstava za prodaju, ali i radionica za održavanje.

Upravo su braća Perasić bila među prvima u Splitu koja su imala trgovinu kao zastupnici automobila Audi-DKW, Horch, Wanderer i Adlera te motocikala marki DKW i Garelli, a uskoro su otvorili i veliku mehaničarsku radionicu „Albert Perasić i braća“.

Darinka je mladost provela okružena motorima, odjevena u kožna odijela, s tipičnim kapama i prvim kacigama. Premda je bila izrazito športski tip te je kao gimnazijalka igrala hazenu na Starom placu, veslala u „Gusarovim“ brodicama i redovito vježbala u „Sokolu“, ipak je najviše guštala iskušavati vlastitu spretnost vozeći u „kožnjaku“ motor za svoju dušu po marjanskom šljunku.

LITERATURA:

- Firić, V. Neobjavljeni rukopisi o povijesti splitskog automobilizma i motociklizma
Ganza Čaljkušić, H. - Kučić, R. (2013). Heroine splitskoga sporta : ženska strana medalje. Split: Vetus itinera
Jelić, S. (2013). Splitski automobilistički memento. Splitski Oldtimer Auto Klub Marović, D. (1990.). Povijest sporta u Splitu : Od antičkih igara do prvog svjetskog rata, 1990. Split: Savez za fizičku kulturu općine Split i Samoupravna interesna zajednica fizičke kulture općine Split
Marović, D. - Radja, M. (2006). Povijest sporta u Splitu : 1918-1941, Knjiga II. Split : Splitski savez športova, Komisija za povijest sporta
Valjak, V. (2012). Bešte, ljudi - ide auto : Povijest automobilizma u Hrvatskoj 1898.-1945. Zagreb : Citroen klub Croatia